

Walory praktyczne całości rozważań zawartych w tej publikacji uzupełniają, zamieszczone na końcu, wykazy bibliograficzne i indeksy. Bibliografia obejmuje: wykaz źródeł, w którym wymienione zostały dokumenty papieży oraz orzeczenia najwyższych Trybunałów kościelnych: Roty Rzymskiej i Sygnatury Apostolskiej, oraz wybrane pozycje z literatury przedmiotu (s. 225-229).

Indeksy są następujące:

- indeks kanonów KPK odnoszących się do tematyki prawa procesowego;
- indeks nazwisk;
- zestaw dekretów papieskich oraz orzeczeń Roty Rzymskiej i Sygnatury Apostolskiej, do których Autor odwołuje się w tekście swej publikacji.

Należy nadto podkreślić, że w rozważaniach zawartych w omawianej publikacji widoczne jest połączenie rzetelnej wiedzy naukowej – opartej na analizie dokumentów doktrynalnych i tekstów prawnych oraz orzeczeń najwyższych trybunałów kościelnych – z bogatym osobistym doświadczeniem jej Autora, jakie wyniósł z wieloletniej praktyki w rozstrzyganiu sporów sądowych w sprawach małżeńskich, jak też sporów administracyjnych na najwyższym szczeblu władzy kościelnej. To wszystko sprawia, że publikacja ta zawiera niepowtarzalne wartości poznawcze.

Ks. Józef Krukowski

Andrzej Bałabana, *Studia konstytucyjne*, Szczecin–Gorzów Wielkopolski 1995, ss. 103.

W okresie dokonujących się przemian ustrojowych, wiodących od totalitaryzmu do demokracji, wzrosła ilość publikacji dotyczących problematyki prawa konstytucyjnego, których autorzy zajmują krytyczne stanowisko wobec obowiązującej Konstytucji RP i wysuwają postulaty *de lege ferenda*. Do tego typu publikacji należą *Studia konstytucyjne* prof. Andrzeja Bałabana.

Całość swych rozważań Autor przedstawił w siedmiu rozdziałach, w których omówione zostały wybrane zagadnienia związane z przebudową całego systemu prawa polskiego, a zwłaszcza prawa konstytucyjnego.

Dwa pierwsze rozdziały mają charakter wprowadzający. W rozdziale pierwszym zostały przedstawione główne czynniki, które wpływają na rozwój państwa i prawa stanowionego. W rozdziale drugim Autor podjął próbę oceny przemian ustrojowych, jakie dokonały się w latach 1944-1989, wskazując potrzebę dokonania zasadniczej reformy ustrojowej, opartej „na jednolicie materialnie i formalnie pojmowanej ustawie zasadniczej”.

W rozdziale trzecim, zatytułowanym „Rozważania o Konstytucji”, Autor skierował uwagę na sens zmian, jakie nastąpiły w państwach postkomunistycznych, a w szczególności zmian wprowadzonych do polskiego prawa konstytucyjnego.

W rozdziale czwartym „Zasady tworzenia prawa” Autor kieruje uwagę czytelnika na elementarne zagadnienia dotyczące konstrukcji systemu prawa. Z przedstawionych tu rozważań wynika, że Autor hołduje pozytywistycznej koncepcji prawa, pomijając problematykę aksjologicznego uzasadnienia prawa stanowionego.

W rozdziale piątym „Podstawy ustroju gospodarczego i politycznego” – została zwrócona uwaga głównie na zmiany, jakie muszą być dokonane w ustawie zasadniczej w związku z przejściem od ustroju totalitarnego do demokratycznego w dziedzinie gospodarki oraz stosunku państwa do religii i instytucji kościelnych.

Stosunkowo najwięcej miejsca Autor poświęcił problematyce „samorządu terytorialnego” w związku z dokonującym się procesem decentralizacji (rozdział szósty). Autor wskazał zarówno modele, jakie ukształtowały się w tej dziedzinie w różnych systemach państw demokratycznych, jak też krytycznie ocenił dotychczasowe zmiany wprowadzone w Polsce w ostatnich latach.

Ostatnie dwa rozdziały, mające charakter szkicowy, dotyczą podstawowych problemów konstruowania „systemu organów państwowych” oraz „wolności i praw człowieka i obywatela”. Słusznie Autor wskazuje na zaniedbanie ustrojodawcy polskiego w dziedzinie regulacji konstytucyjnej podstawowych praw i wolności człowieka i obywatela.

W formie dodatku załączony został tekst „Uchwały Rady Ministrów z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie zasad techniki prawodawczej”.

Omawiana publikacja stanowi interesujący przykład twórczej refleksji zawierającej zarówno krytyczną ocenę aktualnej sytuacji w polskim prawie konstytucyjnym, jak też wskazanie kierunków postulowanych przemian.

Ks. Józef Krukowski

Anne D u c l o u x, *Ad ecclesiam confugere. Naissance du droit d'asile dans les églises (IVe - milieu du Ve s.)*, De Boccard, Paris 1994, ss. 320.

Prawo azylu, ochrona prawna w pewnych okolicznościach przyznawana ludziom ściganym przez osoby prywatne lub państwo, w różnych odmianach znane było większości ludów starożytności. Instytucja ta szczególnie rozwinęła się w prawie żydowskim. W Rzymie okresu przedchrześcijańskiego prawo azylu, aczkolwiek w niewielkim zakresie, kształtowało się w związku z kultem cesarza. W cesarstwie rzymskim okresu chrześcijańskiego prawo to zostało przeniesione na świątynie chrześcijańskie.

Instytucja azylu kościelnego była przedmiotem zainteresowania wielu autorów¹. Problematyki tej dotyczy omawiana praca, rozprawa doktorska pióra Anne Ducleux,

¹ H. K u l b a t, *Azyl kościelny. Studium prawnohistoryczne*, Łomża 1938; H. L e c l e r q, s. v. *Droit d'asile*, [w:] *Dictinnaire d'archéologie chretienne et de liturgie*, t. IV, 2, Paris 1921 kol. 1549 nn.; F. M a r t r o y e, *L'asile et la législation impériale du IV au VI siècle*, [w:] *Mémoires de la Société des Antiquaires de France*, t. V, Paris 1919, s. 159 nn.; J. Ś r u t w a, *Praktyka azylu kościelnego w ujęciu św. Augustyna*, [w:] *Chrześcijananie a życie publiczne w Cesarstwie Rzymskim III-IV w.*, Lublin 1988, s. 199 nn.; P. T i m b a l D u c l a u x d e M a r t i n, *Le droit d'asile*, Paris 1939; L. W e n g e r, s. v. *Asylrecht*, [w:] *Reallexicon für Antike und Christentum*, t. I, Stuttgart 1950, s. 836; L. W i n o w s k i, s. v. *Azyl (II) w prawodawstwie kościelnym*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. I, Lublin 1973, kol. 1222 nn.